

"הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו" (דברי ר' חנינא בן דוסא, משנה אבות פרק ג')

ל"ג ע"ג ע"ג ע"ג

מהמשנה ברור שיש קשר בין עניינים שבין אדם לחבירו לבין עניינים שבין אדם למקום.

עוצמתה של הזיקה בין נחת הרוח לבריות לבין נחת הרוח למקום באה לידי ביטוי בכך שאדם שאין רוח הבריות נוחה ממנו עלול להיענש בעונש חמור.

המכילתא דרבי ישמעאל על פרשת "משפטים" מספרת: "כבר היה רבי ישמעאל ורבי שמעון יוצאין ליהרג. אמר לו רבי שמעון לרבי ישמעאל: רבי, לבי יוצא שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר לו רבי ישמעאל לרבי שמעון: מימך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה ועכבתו עד שתהא גומע כוסך או עד שתהא נועל סנדלך או עד שתהא עוטף טליתך? ואמרה תורה 'אם ענה תענה', אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט! ובדבר הזה אמר לו: נחמתני רבי!".

מעין זה אנו מוצאים גם בגמרא תענית דף כ"א ע"א: "אמרו עליו על נחום איש גס זו שהיה סומא משתי עיניו, גדם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע]. בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואחר כך לפנות את הכלים. אמר להם: בניי, פנו את הכלים ואחר כך פנו את מטתי. שמובטח לכם שכל זמן שאני בבית - אין הבית נופל. פינו את הכלים ואחר כך פנו את מטתו, ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו: רבי! וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך? - אמר להם: בניי, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי: רבי פרנסני. - אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו, ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך - יסומו, ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין."

אפילו אם פגיעתו של אדם בחבירו אינה מכוונת ואפילו אינה מודעת הוא עלול להיענש בעונש חמור. רבנו ירוחם ליבוביץ ממיר: "וירא ה' כי שנואה לאה" (בראשית כ"ט, ל"א) -

לאה זכתה לששה שבטים משום שהיתה שנואה ואילו רחל נענשה בעקרות. הדבר מעורר תמיהה: והיכן שכרה של רחל אשר מסרה את סימניה לאחותה? ואם נאמר שהיא נענשה בזה שהכלימה פני אחותה בהיותה אהובה, הרי היא אינה אשמה בכך. הרי היא חששה לבזיונה של אחותה ולכן מסרה לה את הסימנים? אלא למדנו שכל המתכבד בקלון חברו, ואפילו הלא כוונה ובלא ידיעה, נענש בעונש גדול.

לא רק פגיעה בזולת חמורה. אפילו מניעת טובה, ולו גם מסיבות טובות, חמורה ועונשה גדול. הדבר נלמד מהגמרא מסכת סנהדרין דף צ"ט ע"ב המספרת שתמנע היתה בת מלכים, אשר אברהם, יצחק ויעקב סרבו לגיירה. לכן, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו, ויצא ממנה עמלק שצער את ישראל. שואל הסבא מסלבודקה: אברהם אבינו גייר מאות ואלפים, ואם החליט שלא לגייר את תמנע הרי בוודאי היו לו סיבות טובות לכך. אם כך, מדוע נענש עם ישראל כולו בשל אי גיורה של תמנע? אלא נמצאנו למדים שמניעת חסד מנפש אחת, ולו גם מסיבות טובות, עלולה להביא פורענות קשה על עם ישראל כולו.

מעין זה מצינו גם אצל יעקב אבינו שנענש בזה שבתו דינה זינתה כיון שהוא מנעה מאחיו שמא תחזירונו למוטב (רש"י בראשית ל"ב, כ"ג על פי בראשית רבה פרשה ע"ו), ואף על פי שהיו לו סיבות טובות לכך שכן עשו היה רשע.

הזיקה בין נחת רוח למקום לבין נחת רוח לבריות באה לידי ביטוי גם בעובדה שרוב הדוגמאות המובאות בגמרא יומא דף פ"ו ע"א לחילול השם הן בעניינים שבין אדם לחבירו: "היכי דמי חילול השם (כיצד הוא חילול השם)? אמר רב: כגון אנא. אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר (כגון אני, אם אקח בשר מהקצב ולא אשלם מיד). ... אביי אמר: כדתניא, 'ואהבת את ה' אלקיך' - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר: 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלן מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר: 'באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו'."

לעומת זאת, אדם שהוא מצוין בדברים שבין אדם לחבירו עתיד לשכר גדול.

התלמוד ירושלמי סנהדרין פרק י' הלכה א' אומר: "אמר הקב"ה לישראל: בני אם ראייתם זכות אבות שמטה וזכות אימהות שנתמוטטה לכו והידבקו בחסד. מה טעמא? 'כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה', 'כי ההרים ימושו' - זה זכות אבות, 'הגבעות תמוטינה' - זו זכות אימהות, מיכן והילך - 'וחסדי מאיתך לא ימוש וברית שלומי לא

תמוט אמר מרחמך ה'". אכן, בני ישראל בהיותם במצרים לא היו מצויינים במצוות, ורובם ויתרו אפילו על ברית המילה כדי להידמות למצריים. מה היתה, איפוא, זכותם להיגאל? המדרש בתנא דבי אליהו רבה פרשה כ"א אומר: "כשהיו ישראל במצרים... נתקבצו וישבו, שהיו כולם אגודה אחת, כרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה, וישמרו בלבבם ברית אברהם יצחק ויעקב, שלא יניחו לשון בית יעקב אביהם וילמדו לשון מצרים". גמילות חסדים זאת היתה אחת הדברים שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים, כמאמר הפסיקתא דרב כהנא פרשה י"ט: "נחית בחסדך עם זו גאלת" - זו גמילות חסדים. 'נהלת בעזך אל נוח קדשך' - זו תורה".

מעין זה מצינו במדרש רות רבה פרשה ה': "בא וראה כמה גדול כחן של צדיקים וכמה גדול כחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים, שאין חוסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר: 'מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיהם יחסיון'" (ראה גם פסיקתא דרב כהנא פרשה ט"ז ופרשה י"ט, וילקוט שמעוני פרשת "בשלח" רמז רנ"א).

לאור הזיקה הנ"ל, ברור שאדם צריך לתקן את מידותיו בעניינים שבין אדם לחבירו כתנאי לעליה במדרגות רוחניות. ה'חפץ חיים' אומר שהדבר מפורש בפרשת "עקב". ישנן שלש מדרגות בעבודת ה': יראה, אהבה ודבקות. הפסוקים המזכירים מדרגות אלו מביאים בכל אחת מהן את ההליכה בדרכי ה' כתנאי להשגת אותה מדרגה: "ושמרת את מצות ה' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו" (דברים ח', ו'), "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י', י"ב), "כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (דברים י"א, כ"ב). מה היא אותה הליכה בדרכי ה'? התשובה לכך נתונה במדרש תנחומא פרשת "וישלח" סימן י': "בשעה שאמר משה לישראל 'אחרי ה' אלקיכם תלכו' וחוזר ואומר 'ללכת בדרכיו', אמרו לו: מי יוכל ללכת בדרכיו, והכתיב 'ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו', וכתיב 'ביס דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו' וכתיב 'אש לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד'? אמר להם משה לישראל: לא אמרתי לכם כך, אלא דרכיו חסד ואמת וגמילות חסדים... אף אתם תלכו אחר מדותיו של הקב"ה", וכדברי המדרש בילקוט שמעוני פרשת "בשלח" רמז רמ"ה: "אבא שאול אומר: הוי דומה לו מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום וחנון".